

OBELODANJIVANJE DOKAZA U PREDISTRAŽNOM POSTUPKU I ISTRAŽI**

Sažetak

U evropskokontinentalnim državama, gde istragu vodi državni organ, okrivljeni se upoznaje s prikupljenim dokazima tako što vrši uvid u spise predmeta. Za razliku od toga, u anglosaksonskom pravnom sistemu, gde nema formalne istrage, postoje pravila koja uređuju kada je strana u postupku dužna da drugoj strani otkrije određene dokaze. Prvi deo rada posvećen je obelodanjivanju dokaza u zemljama common law pravne tradicije, dok se drugi deo rada odnosi na regulativu navedenog pitanja u zakonodavstvu Republike Srbije. U tom delu rada obrađena su pitanja vremenskog momenta od koga okrivljeni stiže pravo na uvid u spise predmeta, opseg dokaza s kojima je javni tužilac dužan da upozna odbranu i obaveza okrivljenog da javnog tužioca upozna s dokazima i materijalima koje je prikupio vođenjem „paralelne istrage“. Autor ukazuje na manjkavost određenih zakonskih odredaba i s kakvim problemima se odbrana susreće u praksi.

Ključne reči: obelodanjivanje dokaza, uvid u spise, istraga, problemi odbrane.

1. Uvod

„Samo postojanje optužbe i potreba da se po njoj presudi, stvara nužnost odbrane“ (Vasiljević, 1964, p. 159). Okrivljeni i branilac imaju pravo da osmisle strategiju odbrane, odnosno da izaberu pravac i način svoje odbrane i da iznesu odbranu.¹ U tu svrhu, pravo odbrane da ima saznanja o istraživanjima koja su nadležna državna tela (policija, javno tužilaštvo ili sud) sprovela u prethodnom krivičnom postupku smatra se jednim od temelja odbrane (Pajčić, 2010, p. 25). Prema Ustavu Republike Srbije, svako ko je okrivljen za krivično delo ima pravo da u najkraćem roku, u skladu sa zakonom, detaljno i na jeziku koji razume, bude obavestjen o prirodi dela za koje se tereti i razlozima optužbe, kao i o dokazima prikupljenim protiv njega (čl. 33, st. 1).

* Student doktorskih studija na Pravnom fakultetu Univerziteta u Beogradu, e-mail: nataly.zivkovic@gmail.com

** Ovaj rad predstavlja seminarski rad koji je autor odbranio na doktorskim studijama na Pravnom fakultetu Univerziteta u Beogradu.

¹ Pravo na odbranu se ne može transformisati u dužnost, što znači da je okrivljeni uvek slobodan u izboru da li će se aktivno braniti ili će se opredeliti za potpunu procesnu neaktivnost, što se žargonski označava „odbrana ćutanjem“ (Škulić, 2018, p. 131).

Dakle, minimum prava odbrane, zagarantovan Ustavom, obuhvata ne samo obavezu organa postupka da okrivljenog obavesti koje krivično delo mu se stavlja na teret i na kojim razlozima se temelji osnov sumnje da je okrivljeni izvršio to krivično delo već se organ postupka obavezuje i da okrivljenog obavesti o dokazima koji su prikupljeni protiv njega. Pravo okrivljenog da bude upoznat s dokazima koji ga terete, odnosno s rezultatima istrage, iako nije izričito navedeno, prema praksi Evropskog suda za ljudska prava² proizlazi iz čl. 6, st. 3(b) Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (Trechsel, 2005, p. 222).

Na glavnom pretresu tradicionalno dominiraju načela kontradiktornosti, usmenosti, javnosti i neposrednosti, pa taj stadijum postupka nalikuje sporu jednakopravnih stranaka. Za razliku od toga, prethodni postupak je tajan, pa zakonodavci propisuju manja ili veća ograničenja prava stranaka na pristup informacijama i na učešće u postupku (Ivičević Karas, 2007, p. 1001). Analizirajući praksu Evropskog suda za ljudska prava Trechsel (2005, p. 234) ističe da načelo pravičnog postupka iziskuje da pravo na pristup informacijama bude omogućeno odbrani još od samog početka postupka, bilo da se radi o momentu kada je lice optuženo, uhapšeno ili na drugi način suštinski pogođeno vođenjem postupka. Kako bi mogao da odgovori optužbi, nije dovoljno da okrivljeni zna za optužbu, već je potrebno da ima saznanja na kojim dokazima se optužba temelji (Trechsel, 2005, p. 222). Dakle, za delotvornu pripremu odbrane neophodno je da je u prethodnom postupku odbrani omogućeno pravo na pristup informacijama, što podrazumeva da je okrivljeni upoznat s dokazima kojima tužilaštvo raspolaže.

Napomenimo i to da, zavisno od toga da li je reč o evropskokontinentalnom ili anglosaksonskom pravnom sistemu, postoje dva načina na koja se okrivljeni upoznaje s dokazima koji su protiv njega prikupljeni. U evropskokontinentalnim zemljama, gde formalno postoji jedna istraga čiji je glavni nosilac istražni sudija ili javni tužilac, zavisno od države do države, odbrana se s prikupljenim dokazima i sprovedenim istražnim radnjama upoznaje uvidom u spise predmeta, što je moguće tek od određenog procesnog trenutka. Za razliku od toga, u anglosaksonskom pravnom sistemu ne postoji pravni institut uvida u spise predmeta, već postoje određena pravila o razmeni prikupljenih informacija između tužioca i okrivljenog.

2. Pristup informacijama u zemljama *common law* pravnog sistema

U zemljama *common law* pravne tradicije ne postoji jedna formalna istraga. „Istragu u obliku onoga što je kod nas pretkrivični postupak sasvim neformalno vodi policija, a okrivljenom, ako uopšte i sazna da je pod istragom (jer istraga tamo nije javna) i kada sazna (a to će, po pravilu, biti slučaj tek kada ga saslušaju kao osumnjičenog), niko ne brani da, ako to može i ume, ili ima finansijskih sredstava za angažovanje privatnog detektiva, sam vodi neku sopstvenu 'istragu'“ (Škulić & Ilić, 2012, p. 57). U zemljama anglosaksonske pravne tradicije ne postoji institut uvida u spise predmeta, već

² Vidi presudu *Guy Jaspers v. Belgium*, par. 56.

postoje pravila koja propisuju kada je strana u postupku dužna da drugoj strani otkrije određene dokaze i druge informacije, u kom procesnom trenutku je dužna da to učini i koje su sankcije za kršenje navedenih obaveza. Dakle, informacije i dokazi se otkrivaju selektivno, a takav vid otkrivanja u pravnoj literaturi SAD naziva se *discovery*, dok druge zemlje *common law* sistema koriste izraz *disclosure*.

Istorijski posmatrano, navedeni instituti otkrivanja dokaza i drugih informacija prvobitno nisu ni postojali u anglosaksonskom pravnom sistemu (Daggett, 1967, p. 334). Iznenadjenje se smatralo ne neprijateljem istine već njenim najvećim saveznikom (Norton, 1970, p. 11). Smatra se da su prve precedente koji su ustanovili neke aspekte dužnosti (i prava) stranaka na otkrivanje informacija doneli engleski sudovi sredinom XIX veka (Pajčić, 2009, p. 70).³ Tokom XX veka vođene su rasprave oko uvođenja instituta otkrivanja, da bi u drugoj polovini veka preovladali argumenti za uvođenje navedenog instituta.⁴ Tako je sudija Fortas istaknuo u jednoj presudi da „krivični postupak nije igra u kojoj je funkcija države da nadmudri i uhvati u klopku svoj plen već da država treba da traga za pravdom, a ne za žrtvom“ (*Giles v. Maryland*, navedeno prema Pajčić, 2009, p. 71).

Ono što je bilo najviše sporno jeste pitanje da li na strani tužioca postoji obaveza da odbrani otkrije dokaze koji joj idu u prilog (*exculpatory evidence*) kao i u kojoj meri je odbrana dužna da tužiocu otkrije informacije. Što se prvog pitanja tiče, u poslednjih pola veka stvorio se snažan konsenzus da država mora da obelodani relevantne dokaze koje ima, a koji ne podržavaju optužbu i koje zbog toga tužilaštvo ne namerava da iznese na suđenju. Široko se prihvata da je nepravedno da tužilaštvo uskrati dokaze koji bi mogli biti od koristi odbrani (Brown, 2018, p. 4). Od značaja za rešavanje ovog pitanja jeste odluka Vrhovnog suda SAD iz 1963. u predmetu *Brady v. Maryland*. Ovom odlukom utvrđena je povreda prava okrivljenog na *due process* koja je učinjena na taj način što je tužilaštvo propustilo da odbrani otkrije informacije koje ukazuju na nepostojanje krivice ili na manji stepen krivice, odnosno na kažnjavanje, nezavisno od toga da li je tužilaštvo postupalo zlonamerno. Danas, primena Bredijeve doktrine znatno varira među saveznim državama, odnosno ne postoji jasna granica dokle dosežu zahtevi ove doktrine (Yaroshevsky, 2011, p. 1325). Najmanju obavezu otkrivanja nameće federalno

³ Sredinom XIX veka u Engleskoj je Parlament doneo brojne akte, usvojena su sudska pravila, a izmenila se i sudska praksa, što je sve uticalo na drastične promene u engleskom pravu. Tako je uvedena obaveza za tužioca da braniocu okrivljenog otkrije imena i adrese osoba koje mogu imati informacije korisne za odbranu, kao i da odbrani učini dostupnim medicinske i policijske laboratorijske izveštaje i kopije pisanih izjava svakog okrivljenog. Opširnije o tome u radu Nortona (1970, pp. 12-13).

⁴ Argumenti za uvođenje instituta otkrivanja informacija uglavnom se svode na to da je otkrivanje neizostavan deo prava na pravično suđenje, kao i da treba onemogućiti odbranu iznenadjenjem. S druge strane, navode se sledeći kontraargumenti: otkrivanje dokaza omogućava lažno kazivanje okrivljenog, povećava se mogućnost zastrašivanja i podmićivanja svedoka, privilegija protiv samooptuživanja onemogućuje ustanovljavanje obaveze okrivljenog da tužilaštvu otkriva informacije. Opširnije o argumentaciji za i protiv uvođenja instituta otkrivanja informacija vidi u radu Pajčića (2009, pp. 71-77). Posebno je zanimljivo gledište koje iznosi Damaška (1986, p. 131) u prilog međusobnoj razmeni informacija u konfliktno-rezolutivnom tipu postupka. Autor navodi da država treba što manje da se upliće u društveni život, te da je država arbitar koji treba da reši spor između pripadnika društva samo kada oni taj spor ne mogu da reše nagodbom. Uzajamna obaveza razmene informacija podstiče saradnju među strankama, omogućava im da ocene snagu svojih dokaza i dokaza suprotne strane, te se na taj način podstiče nagodba stranaka čime se okončava spor, što je krajnji cilj reaktivističke države.

pravo koje pravilom 16 Federalnih pravila o krivičnom postupku reguliše ovu oblast, dok s druge strane Američko advokatsko udruženje (American Bar Association – ABA) nameće široku obavezu otkrivanja informacija. Savezne države se priklanjaju ili jednom ili drugom rešenju, s tim što većina država sledi smernice Američkog advokatskog udruženja, ili se nalazi negde na sredini.

Što se drugog pitanja tiče, obaveza odbrane na otkrivanje informacija nastala je znatno kasnije i manjeg je obima. Međutim, danas je u zemljama *common law* pravnog sistema uobičajena pojava postojanja dužnosti prethodnog obelodanivanja informacija od strane odbrane. Sredinom XX veka, često se tvrdilo da pravo optuženog da uskrati svako iskazivanje državnim organima u cilju izbegavanja samooptuživanja (privilegija protiv samooptuživanja) zabranjuje svako odstupanje od tradicionalnog pravila da se od odbrane ne zahteva da obelodani informacije pre suđenja. Međutim, sudovi su postepeno sužavali navedenu privilegiju tako što ona više ne obuhvata inkriminišuće dokumente, već samo pravo okrivljenog da država ne može da ga primora da svedoči protiv sebe. Sada sve američke jurisdikcije zahtevaju da optuženi pre suđenja obavesti tužilaštvo o određenim odbranama – alibiju, neuračunljivosti i često samoodbrani. Pored toga, odbrana, kao i tužilaštvo, pre suđenja mora da saopšti informacije o veštacima ili naučnim analizama koje će koristiti na suđenju (Brown, 2018, pp. 13-14). Što se tiče Engleske, Zakonom o krivičnom postupku i istragama iz 1996. uvedena je obaveza odbrane da otkrije informacije optužbi, te je time otkrivanje postalo „dvosmerna ulica“ (Pajčić, 2009, p. 73). Obaveza odbrane ogleda se u tome što mora da preda sudu i tužilaštvu pisanu izjavu u kojoj će u kratkim crtama navesti prirodu odbrane, na primer odbrana alibijem, i na čemu se zasniva takva odbrana.⁵

Kada su u pitanju učinci razmene informacija, Damaška (2007, pp. 8-9) napominje da nije realno očekivati da će razmenom informacija stranke dobiti jasnu sliku o rezultatima istrage protivne strane. Ističe da je teško navesti osobe koje se spremaju za sukob oprečnih činjeničnih hipoteza da saraduju u toku rasprave, pa su stoga nesklone da „otkriju karte“ pre tog odlučujućeg procesnog stadijuma. Autor dalje navodi tri razloga za navedeni stav. Prvo, strane u postupku prikazuju informacije do kojih su došle što sažetije, izostavljajući važne detalje, posebno kada je reč o sadržaju iskaza potencijalnih svedoka. Drugo, ne postoji obaveza razmene svih prikupljenih informacija, što posebno važi za odbranu. Treće, strane u postupku su sklone odugovlačenju ispunjenja obaveze razmene informacija zbog bojazni da će ranijim otkrivanjem dokaza povećati izgled protivničke strane za uspeh u sporu.

Damaška (1973, p. 534) takođe ukazuje da nije teško zaključiti da ograničenja koja se postavljaju prilikom otkrivanja informacija otežavaju posao „američkom optuženom“ da opovrgne dokaze tužioca i da se na taj način indirektno smanjuje dokazno opterećenje tužilaštva. Dalje, on navodi da je tačno da se ovom zaključku može suprotstaviti tvrdnja da iznenađenje može takođe da uznemiri i tužilaštvo i da su obe strane podjednako pogođene ograničenjima obelodanivanja dokaza. Čini se, međutim, da je tužilac u takvom položaju favorizovan u odnosu na optuženog. Goldstein (1960, p. 1192) navodi

⁵ Više o otkrivanju informacija u engleskom pravu i posebno o obavezi odbrane na otkrivanje informacija vidi u radu Pajčića (2009, pp. 79-84).

da razlog leži u činjenici da je pretkrivično otkriće tužilaštva dalekosežno i da ne može u bilo kojem smislu da se upoređi sa onim što je na raspolaganju optuženom. On ističe da iako okrivljeni može da pozove na suđenje dotad neotkrivenog svedoka ili da se pozove na neku od teorija odbrane, prilika za iznenađenje je praktično iluzorna kada se imaju u vidu široka državna istražna ovlašćenja, kao i to da u mnogim državama postoji zahtev da se okrivljeni o odbrani alibijem i neuračunljivošću posebno izjasni. Na osnovu navedenog dolazi se do zaključka da okrivljeni nije efektivni učesnik pretkrivičnog postupka.

3. Upoznavanje sa spisima predmeta prema Zakoniku o krivičnom postupku Republike Srbije

Ostvarivanjem prava na uvid u spise predmeta, okrivljeni dobija aktivnu ulogu, iz „objekta istrage“ prelazi u subjekt krivičnog postupka (Tintor, 2015). Obelodanjivanje dokaza omogućava osumnjičenom i njegovom braniocu da odluče da li da predlože preduzimanje još nekih dokaznih radnji ili dopunu istrage (Ilić *et al.*, 2018, p. 800).

Prema čl. 251, st. 1 Zakonika o krivičnom postupku (dalje: ZKP) okrivljeni, odnosno osumnjičeni koji je saslušan po odredbama o saslušanju okrivljenog i njegov branilac imaju pravo da razmatraju spise i razgledaju prikupljene predmete koji služe kao dokaz. Zakonikom je takođe propisano da je javni tužilac dužan da osumnjičenom koji je saslušan i njegovom braniocu omogućiti da u roku dovoljnom za pripremanje odbrane razmotre spise i razgledaju predmete koji služe kao dokaz. U slučaju da je više lica osumnjičeno za krivično delo, razmatranje spisa i razgledanje predmeta koji služe kao dokaz može se odložiti dok javni tužilac ne sasluša poslednjeg osumnjičenog koji je dostupan (čl. 303, st. 1 ZKP). Dakle, iz navedenih zakonskih odredaba proizlazi sledeće.

Prvo, okrivljeni i njegov branilac ne mogu u predistražnom postupku i istrazi da razmatraju spise i razgledaju predmete koji služe kao dokaz pre nego što je okrivljeni saslušan. U slučaju neposrednog podizanja optužnice ili vođenja skraćenog postupka, iz niza zakonskih odredaba proizlazi da tada, nakon podizanja optužnog akta, saslušanje okrivljenog nije uslov za uvid u spise predmeta (Ilić *et al.*, 2018, p. 277). Kada govorimo o predistražnom postupku i istrazi, okrivljeni ima pravo da uvek, u najkraćem roku, pre prvog saslušanja, podrobno i na jeziku koji razume bude obavešten o delu koje mu se stavlja na teret, o prirodi i razlozima optužbe, kao i da sve što izjavi može da bude korišćeno kao dokaz u postupku (čl. 68, st. 1, tač. 1 ZKP). Članom 33, st. 1 Ustava RS propisano je da svako ko je okrivljen za krivično delo ima pravo da u najkraćem roku, u skladu sa zakonom, podrobno i na jeziku koji razume, bude obavešten o prirodi dela za koje se tereti i razlozima optužbe, kao i o dokazima prikupljenim protiv njega. Dakle, Ustav nalaže da okrivljeni osim o prirodi dela i razlozima optužbe treba da bude obavešten i o dokazima koji su protiv njega prikupljeni.⁶ Iako u ustavnoj odredbi nije izričito navedeno da okrivljeni treba da bude obavešten o dokazima pre prvog saslušanja,

⁶ Pravo okrivljenog da pre prvog saslušanja bude obavešten i o dokazima koji su protiv njega prikupljeni garantovano je i čl. 4, st. 1, tač. 1 ZKP/2001.

to proizlazi iz dela odredbe koja nalaže da se obaveza ima izvršiti u najkraćem roku, a iz odredbe takođe proizlazi da se to treba izvršiti zajedno sa obaveštavanjem o prirodi dela za koje se okrivljeni tereti i razlozima optužbe. Po logici stvari sva ta obaveštenja daju se okrivljenom pre prvog saslušanja, što Zakonik ne omogućava kada su u pitanju prikupljeni dokazi.

Neposredno pre prvog saslušanja okrivljeni i njegov branilac mogu da pročitaju samo krivičnu prijavu, zapisnik o uviđaju i nalaz i mišljenje veštaka (čl. 68, st. 1, tač. 6 ZKP). U krivičnoj prijavi mogu, ali ne moraju, biti nabrojani određeni dokazi koji su prikupljeni, dok se njihova sadržina nalazi u prilogima krivične prijave. Međutim, u praksi se okrivljenom ne dozvoljava da izvrši uvid u priloge krivične prijave. Prema ranije važećem Zakoniku o krivičnom postupku (dalje: ZKP/2001), pored navedenog, branilac je mogao da pročita i zahtev za sprovođenje istrage (čl. 74, st. 2). Na taj način okrivljeni i branilac imali su uvid u podatke o dokazima na kojima javni tužilac zasniva osnovanu sumnju i o dokazima čije pribavljanje predlaže (Ilić *et al.*, 2018, p. 275).

Kakav je značaj činjenice da okrivljeni pre prvog saslušanja ne može da izvrši uvid u sadržinu dokaza koji su protiv njega prikupljeni? Važno je napomenuti da okrivljeni tokom prvog saslušanja može da se brani ćutanjem, a kasnije u toku postupka iznese svoju odbranu. Ukoliko se okrivljeni opredeli za „aktivnu“ odbranu tokom prvog saslušanja, svakako da mu činjenica da nema pravo na uvid u sadržinu dokaza, a nekad ni u broj dokaza kojima tužilac raspolaže, otežava da osmisli strategiju odbrane koju će izneti na saslušanju. U praksi se može desiti da pre saslušanja, mimo uviđaja i veštačenja kada okrivljeni ima pravo na uvid u zapisnik o uviđaju, odnosno nalaz i mišljenje veštaka, nisu preduzete druge dokazne radnje ili je preduzeta tek poneka.⁷ S druge strane, u konkretnom slučaju moguće je da je javni tužilac preduzeo i brojne druge dokazne radnje pre saslušanja okrivljenog. Pogotovo ako su u pitanju krivično delo iz delokruga javnog tužilaštva posebne nadležnosti ili krivična dela gde je moguće preduzeti posebne dokazne radnje, okrivljeni pre prvog saslušanja neće imati predstavu o dokazima kojima tužilaštvo raspolaže, te u praksi nije retka situacija da se okrivljeni pri prvom saslušanju brane ćutanjem. Na osnovu navedenog, može se pretpostaviti da je namera zakonodavca bila da optužbi pruži određenu prednost u informacijama u odnosu na okrivljenog (Pajčić, 2010, p. 45), kao i da spreči lažno kazivanje okrivljenog.

Drugo, razmatranje spisa i razgledanje predmeta koji služe kao dokaz javni tužilac treba da omogućiti okrivljenom u roku koji je dovoljan za pripremanje odbrane. Dakle, razmatranje spisa i razgledanje predmeta koji služe kao dokaz slede posle saslušanja okrivljenog, u roku koji diskreciono određuje javni tužilac, a koji formalno mora biti dovoljan za pripremanje odbrane. Pri tome treba imati u vidu da javni tužilac nema formalnu obavezu da okrivljenog sasluša u predistražnom postupku ili na samom početku istrage, već radnju saslušanja može sprovesti po sopstvenom nahođenju u momentu koji smatra najpogodnijim. Ranije

⁷ Primera radi, ako su pre saslušanja izvršene dokazne radnje pretresanja ili oduzimanja predmeta, okrivljeni je tu po pravilu bio prisutan ukoliko se radi o njegovim prostorijama, ukoliko je on pretresan ili se od njega oduzima predmet. Međutim, uglavnom je okrivljeni pravno neuka osoba koja ne može da proceni značaj preduzete dokazne radnje ili da li je radnja preduzeta u skladu sa zakonom, a možda u konkretnom slučaju nema branioca ili branilac nije prisustvovao preduzimanju navedenih dokaznih radnji. Isto tako, moguće je da je pretresanje izvršeno u odsustvu okrivljenog, da su pretresane prostorije drugog lica ili drugo lice, ili je predmet oduzet od nekog drugog lica, npr. saučesnika.

je okrivljeni saslušan od strane istražnog sudije nakon što javni tužilac podnese zahtev za sprovođenje istrage, a pre nego što sudija o tom zahtevu odluči (čl. 243, st. 2 ZKP/2001). Nakon toga, okrivljeni i njegov branilac mogli su da ostvare uvid u spise predmeta i razgledaju prikupljene predmete koji služe kao dokaz, do čega je dolazilo na samom početku istrage. Ipak, iako dokaznu radnju saslušanja okrivljenog prema važećem ZKP-u nije obavezno sprovesti na samom početku istrage, odnosno u predistražnom postupku, u praksi po pravilu to jeste jedna od prvih dokaznih radnji. Razlog za to je što pri saslušanju može doći do potpunog ili delimičnog priznanja, a što je od važnosti za odluku tužioca da eventualno sklopi sporazum sa okrivljenim, da zna koje činjenice okrivljeni osporava, odnosno šta sve mora da dokaže drugim dokaznim sredstvima.

Ukoliko javni tužilac osujećuje pravo okrivljenog na uvid u spise predmeta tako što izbegava da ga sasluša, okrivljeni ima na raspolaganju dve mogućnosti. Okrivljeni može podneti prigovor neposredno višem javnom tužiocu zbog nepravilnosti u toku istrage, a ukoliko prigovor bude odbijen, okrivljeni može podneti pritužbu sudiji za prethodni postupak. S obzirom na to da nije propisana sankcija za javnog tužioca ukoliko ne postupi po nalogu neposredno višeg javnog tužioca, odnosno sudije za prethodni postupak, niti sudija za prethodni postupak može sam ispraviti ove nepravilnosti, okrivljeni zapravo ne poseduje efektivno sredstvo kojim se može suprotstaviti javnom tužiocu.

Pored toga, okrivljeni može, u cilju da izdejstvuje pristup spisima predmeta, predložiti sopstveno saslušanje. Zanimljiva bi bila situacija kada bi se okrivljeni u toj situaciji branio ćutanjem, iako je sam predložio svoje saslušanje. Javni tužilac nije dužan da usvoji dokazni predlog okrivljenog, te u slučaju da odbije dokazni predlog ili o njemu ne odluči, okrivljenom ostaje da sudiji za prethodni postupak podnese predlog za preduzimanje dokazne radnje saslušanja okrivljenog. Ukoliko sudija za prethodni postupak usvoji predlog, naložiće javnom tužiocu da preduzme dokaznu radnju i odrediće mu rok za to. Kao i u prethodnom slučaju, ne postoji sankcija za javnog tužioca ukoliko se ogлуši o naređenje sudije za prethodni postupak.

U određenim situacijama javni tužilac neće biti u mogućnosti da prolongira saslušanje okrivljenog. Javni tužilac je dužan da sasluša lice koje je policija uhapsila zbog postojanja određenog razloga za određivanje pritvora, kao i lice uhapšeno pri izvršenju krivičnog dela (čl. 293, st. 2 ZKP). Takođe, u istrazi, sud je dužan da sasluša okrivljenog pre nego što donese rešenje o određivanju pritvora, odnosno izuzetno nakon donošenja rešenja o pritvoru u roku od 48 časova od časa hapšenja, u slučajevima predviđenim Zakonikom (čl. 212, st. 2, 4 i 5).⁸

Treće, pravo na uvid u spise predmeta može biti odloženo onda kada je osumnjičeno više lica da je izvršilo krivično delo, dok javni tužilac ne sasluša poslednjeg osumnjičenog koji je dostupan.⁹ Ovo pravo omogućava javnom tužiocu da po potrebi vrši manipulacije

⁸ Evropski sud za ljudska prava zauzeo je stav da ukoliko se radi o licu koje je lišeno slobode, ono mora imati pravo na uvid u spise predmeta. U suprotnom će postojati povreda čl. 5, st. 4 Evropske konvencije jer Sud mogućnost uvida u spise predmeta sagledava kao pravo na saznanje o informacijama koje su značajne za donošenje odluke o zakonitosti pritvaranja. Vidi presude *Garcia Alva v. Germany*; *Lietzow v. Germany*; *Schöps v. Germany*; *Lamy v. Belgium*.

⁹ Prema praksi ESLJP, nije suprotno Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava da tužilac u situaciji kada je više lica osumnjičeno za krivično delo odloži razmatranje spisa i razgledanje predmeta sve dok poslednji osumnjičeni koji je dostupan ne bude saslušan. Vidi presudu *Jasper v. United Kingdom*.

kako bi prolongirao ispunjenje obaveze da omogući okrivljenima da izvrše uvid u spise predmeta. Primera radi, ukoliko je okrivljeno pet lica da su izvršili određeno krivično delo, javni tužilac može saslušati četvoricu i preduzeti brojne druge dokazne radnje, da bi tek na kraju istrage saslušao poslednjeg okrivljenog čiji mu je iskaz od najmanjeg značaja. Za sve to vreme nijedan okrivljeni ne može da izvrši uvid u spise predmeta.¹⁰

Što se tiče opsega dokaza s kojima je tužilac dužan da upozna odbranu, postavlja se pitanje da li se obaveza obelodanjivanja dokaza odnosi i na one dokaze koji idu odbrani u prilog.¹¹ Ako pođemo od jezičkog tumačenja normi koje uređuju ovo pitanje, dolazimo do zaključka da je tužilac dužan da omogući odbrani uvid u sve dokaze koje je prikupio. Pored toga, tokom istrage, javni tužilac ima svojstvo stranke koja prikuplja dokaze i na štetu i u korist okrivljenog. Ako je propisana obaveza javnog tužioca da prikuplja i dokaze koji idu u prilog odbrani, onda je pretpostavka da je intencija zakonodavca bila i da upozna odbranu sa takvim dokazima. Najzad, razlozi pravičnosti tako nešto nalažu.¹²

3.1. Obelodanjivanje dokaza javnom tužiocu od strane odbrane

Zakonik o krivičnom postupku daje mogućnost okrivljenom i njegovom braniocu da sakupljaju određene dokaze i materijal u korist odbrane (čl. 301).¹³ Članom 303, st. 3 Zakonika propisano je da su osumnjičeni koji je saslušan i njegov branilac dužni da po prikupljanju dokaza i materijala u korist odbrane (čl. 301) obaveste javnog tužioca o tome i da mu pre završetka istrage omoguće razmatranje spisa i razgledanje predmeta koji služe kao dokaz. Na ovaj način okrivljeni se praktično primorava da saraduje s javnim tužiocem.¹⁴

¹⁰ Tako, na primer, okrivljeni u istrazi mogu prisustvovati ispitivanju svedoka gde se očekuje da odbrana postavlja određena pitanja svedoku, a da prethodno nisu prisustvovali ispitivanju drugih svedoka niti izvršili uvid u spise predmeta.

¹¹ Primera radi, ukoliko javni tužilac ispita svedoka pod pretpostavkom da će njegov iskaz potkrepiti optužbu, pa se ispostavi da iskaz ide u prilog odbrani, javni tužilac bi trebalo da obelodani i takav dokaz okrivljenom ukoliko odbrana nije prisustvovala ispitivanju svedoka.

¹² Prema praksi ESLJP-a, tužilac je dužan da upozna odbranu i sa dokazima koji joj idu u prilog jer je to deo kontradiktornog postupka i obaveza je tužioca da sve dokaze učini dostupnim odbrani u roku koji će im omogućiti pripremu za suđenje. Vidi presudu *Edwards & Lewis v. United Kingdom*. Isti stav zauzet je i u predmetu *Rowe & Davis v. United Kingdom*, ali je istom odlukom zauzet stav da to pravo nije apsolutno te da može biti ograničeno ukoliko postoje suprotstavljeni interesi kao što su nacionalna bezbednost, potreba da se zaštite svedoci od osvete ili da se ne otkriju tajne policijske metode. Takođe je istaknuto da sve teškoće koje su prouzrokovane odbrani ograničenjem njenih prava moraju u dovoljnoj meri biti uravnotežene kasnijim postupcima sudskih tela.

¹³ Članom 301, st. 2 tač. 1 propisano je da okrivljeni i branilac mogu da razgovaraju s licem koje im može pružiti podatke korisne za odbranu i da mogu od tog lica da pribavljaju pisane izjave i obaveštenja, uz njegovu saglasnost. Stavom 3 navedenog člana propisano je da se navedeno pravo ne odnosi na oštećenog i na lica koja su već ispitana od strane policije ili javnog tužioca. Ukoliko je predmet postupka krivično delo iz delokruga nadležnosti posebnog javnog tužilaštva, a okrivljenom nije bio upućen poziv da prisustvuje ispitivanju određenog lica niti je ostvario uvid u spise predmeta, pitanje je kako će on znati da je određeno lice već ispitano od strane javnog tužioca ili policije.

¹⁴ Zanimljiv je primer Italije, kao evropske zemlje, gde Zakon o krivičnom postupku omogućava braniocu okrivljenog da sprovodi istragu u ograničenom vidu. Međutim, iako je usvojen sistem stranačkih istraga po uzoru na jurisdikcije *common law* sistema, Zakon je zadržao institut uvida u spise predmeta. Nakon što javni tužilac i branilac okončaju svoje istrage, dužni su da sačine zapisnike i beleške koji čine spise predmeta. Međutim, dok je javni tužilac dužan da u svoj spis predmeta unese sve istražne radnje koje je sproveo, branilac ima pravo da u svoj spis predmeta unese samo one radnje koje idu u prilog odbrani. Dakle, s obzirom na to da branilac sam odlučuje šta će uneti u svoj spis, jasno je da takav spis neće biti od velike koristi javnom tužiocu (Pajčić, 2009, p. 86).

Ovakva obaveza okrivljenog suprotna je pravu okrivljenog da se brani ćutanjem jer je srć tog prava da okrivljeni ne iznosi bilo kakve ćinjenice i dokaze u postupku. To Ńto je okrivljeni prikupio odrećene dokaze, odnosno Ńto ih poseduje, u skladu s pravom da se brani ćutanjem, ne implicira obavezu da takve dokaze ućini dostupnim javnom tućiocu. Takoće, s obzirom na to da je teret dokazivanja na javnom tućiocu i s obzirom na postojanje pretpostavke nevinosti, nije pravilno zahtevati od okrivljenog da podnosi bilo kakve dokaze. Pored toga, ukoliko bi se obaveza okrivljenog da obelodani dokaze iz ćl. 303 ZKP-a shvatila Ńiroko, tako da obuhvata i obelodanjivanje dokaza koji ne idu u prilog odbrani, takva obaveza okrivljenog bila bi u suprotnosti s privilegijom okrivljenog da sam sebe ne optućuje. Mećutim, s obzirom na to da se ceo ćl. 301, na koji upućuje ćl. 303, odnosi na prikupljanje dokaza i materijala u korist odbrane, onda se i obelodanjivanje dokaza moće odnositi samo na one koji idu odbrani u prilog (Ilić *et al.*, 2018, p. 803).

Jedina situacija kada bi nametanje ove obaveze išlo odbrani u prilog jeste kada bi na osnovu takvih dokaza koji idu u prilog odbrani, a koje je odbrana obelodanila javnom tućiocu, javni tućilac odlućio da ne podigne optućnicu. Isto tako, s obzirom na to da bi ti dokazi bili prikljućeni spisima predmeta, te izvedeni na glavnom pretresu, sud bi mogao na osnovu takvih dokaza da utvrdi odrećenu ćinjenicu koja ide u prilog odbrani ćak i ako se, primera radi, okrivljeni, koji je pravno neuko lice a nema branioca, ne pozove na odrećenu ćinjenicu. U tom smislu treba napomenuti da je u teoriji i praksi sporno da li sud moće samoinicijativno utvrdivati neku ćinjenicu koja ide u prilog odbrani. Zakonske odredbe izrićito dozvoljavaju da sud u odrećenim situacijama odredi pribavljanje dopunskih, tj. novih dokaza ili da takav nalog da stranci, ali ne govore o utvrdivanju ćinjenica mimo stranaćke inicijative. U odrećenim slućajevima razlozi pravićnosti bi nalagali da sud ćinjenićno interveniŃe, ali samo u korist okrivljenog.¹⁵ Razlog za to leći u ćinjenici da „o ’ravnopravnosti orućja’ ne moće biti govora kada s jedne strane imamo pravno obućenog javnog tućioca, a s druge strane okrivljenog bez branioca ili sa nezainteresovanim ili ’nesposobnim’ braniocem“ (Bajović, 2013, p. 260).

Napomenimo i to da zakonodavac nije propisao sankciju za okrivljenog ukoliko ne ispuni svoju dućnost iz ćl. 303. Nije reć o bezazlenoj odredbi jer moće doći do toga da javni tućilac odbijanje „saradnje“ faktićki sankcioniŃe sopstvenom nefleksibilnoŃu u pogledu odrećivanja odrećenih rokova (Ńkulić & Ilić, 2012, p. 64).

U vezi sa ovom obavezom okrivljenog, kao i pravilom da je odbrana dućna da predloći izvoćenje svih dokaza koji su joj poznati joŃ na pripremnom roćiŃtu, proizlazi da zakonodavac onemogućava odbranu iznenaćenjem.¹⁶

¹⁵ ViŃe o dokaznoj aktivnosti suda mimo stranaćke inicijative vidi Bajović (2013, pp. 259-261).

¹⁶ Tako i Tintor (2015). Primera radi, u Hrvatskoj, prilikom iznoŃenja uvodnih izlaganja, branilac moće izjaviti da će odbrana svoj govor odrćzati nakon izvoćenja dokaza koje je predloćio tućilac, a optućeni se ispituje na kraju dokaznog postupka, osim ako on drukćije ne zahteva (ćl. 417, st. 1, ćl. 417a, st. 5 Zakona o kaznenom postupku Republike Hrvatske). Slićno tome, u Republici Srpskoj, na poćetku glavnog pretresa, nakon Ńto javni tućilac iznese dokaze na kojima zasniva optućnicu, okrivljeni i njegov branilac mogu, ali ne moraju da iznesu koncept odbrane (ćl. 275, st. 2 i 3 Zakona o krivićnom postupku Republike Srpske).

3.2. Uvid oštećenog u spise predmeta

Članom 251 ZKP-a propisano je da i oštećeni, oštećeni kao tužilac i privatni tužilac imaju pravo da nakon što su ispitani izvrše uvid u spise predmeta i razgledaju prikupljene predmete koji služe kao dokaz. Dakle, oštećenom može biti uskraćeno pravo na uvid u spise predmeta sve dok ga javni tužilac ne ispita kao svedoka, što može biti i na samom kraju istrage.

Bajović (2018, p. 549) ističe da dodatni problem nastaje u slučaju podizanja neposredne optužnice jer je tu oštećenom uvid u spise predmeta uskraćen do njegovog ispitivanja u svojstvu svedoka na glavnom pretresu, a od tog oštećenog se očekuje da predlaže dokaze, ukazuje na činjenice i aktivno učestvuje u postupku. Postavlja se pitanje da li se sistematskim tumačenjem zakonskih odredaba može doći do zaključka, kao što smo došli do takvog zaključka u pogledu okrivljenog, da uslovljavanje uvida u spise predmeta saslušanjem važi samo u istrazi. Primera radi, ako se od oštećenog na pripremnom ročištu očekuje da predloži da se određeni dokazi izvedu na glavnom pretresu, da li to implicira da zakonodavac podrazumeva da je oštećenom omogućen uvid u spise predmeta? S druge strane, treba imati u vidu da bi upoznavanjem sa spisima predmeta pre davanja iskaza na glavnom pretresu kredibilitet iskaza oštećenog bio doveden u pitanje jer je upoznat s drugim dokazima te može da „podešava“ svoj iskaz, a sve u cilju osude okrivljenog. Za razliku od sadašnjeg zakonskog rešenja, ZKP iz 2006. nije uskraćivao pravo oštećenom da izvrši uvid u spise predmeta dok ne bude ispitao kao svedok, pa se nisu javljale ovakve dileme.

4. Zaključak

Analizom anglosaksonskog modela otkrivanja dokaza i analizom odredaba ZKP-a Republike Srbije dolazi se do uvida da bez obzira na to što je reč o različitim modelima postupaka, s drugačijim mehanizmima obelodanjivanja dokaza, u suštini postoje slični problemi i dileme. Tako se postavljaju pitanja u vezi sa obavezom otkrivanja dokaza koji idu u prilog odbrani, obavezom na strani odbrane da upozna tužioca s prikupljenim dokazima, odugovlačenjem i neispunjavanjem obaveza od strane stranaka. Dakle, dolazimo do zaključka da se bez obzira na različitu koncepciju instituta obelodanjivanja dokaza javljaju slični problemi, što je posledica činjenice da su u oba modela postupka, anglosaksonskom i evropskokontinentalnom, javni tužilac i okrivljeni dve suprotstavljene strane koje teže ostvarivanju sopstvenih interesa. Stoga ne možemo apriorno govoriti o tome koja koncepcija obelodanjivanja dokaza je superiorna, jer je ona pre svega uslovljena modelom postupka, a od uticaja je i tradicionalni način regulisanja tog pitanja. Potrebno je u okviru svake koncepcije naći najbolja rešenja pomenutih problema.

U zemljama *common law* pravnog sistema u kojima nije zastupljeno načelo materijalne istine, već je akcenat na „dokaznom dvoboju“ stranaka, prvobitno nisu postojala pravila o obelodanjivanju dokaza. Međutim, s vremenom se iskristalisao stav

da je u svrhu traganja za istinom potrebno utvrditi određena pravila o obelodanjivanju dokaza, posebno imajući u vidu da su istražne mogućnosti države nadmoćne u odnosu na mogućnost okrivljenog da sprovodi istragu u svrhu svoje odbrane. Međutim, kako bi se tužiocu olakšao teret dokazivanja, obelodanjivanje dokaza je postalo „dvosmerna ulica“. Ipak, zbog nepostojanja obaveze razmene svih prikupljenih informacija, kao i zbog sklonosti stranaka da odugovlače sa ispunjenjem svoje obaveze i da informacije prikazuju što sažetije, stranke neće dobiti jasnu sliku o rezultatima istrage protivne strane. U takvoj situaciji tužilaštvo je u boljem položaju jer je po prirodi stvari nadmoćno nad okrivljenim u pogledu mogućnosti pribavljanja informacija pre suđenja.

Kada govorimo o kontinentalnoevropskim zemljama, gde istragu sprovodi državni organ, uvidom u spise predmeta okrivljenom se omogućava da sagleda „rezultate“ predistražnog postupka i istrage. Drugim rečima, okrivljeni dolazi do saznanja koje je dokaze javni tužilac pribavio. Na taj način okrivljenom se omogućava da ostvari jedno od svojih osnovnih prava, a to je da izabere pravac i način svoje odbrane i da iznese odbranu. S obzirom na to da je našim Zakonikom propisano da u predistražnom postupku i istrazi okrivljeni ne može izvršiti uvid u spise predmeta pre saslušanja, u praksi dolazi do toga da se okrivljeni pri prvom saslušanju najčešće brane ćutanjem.

Može se zaključiti da je intencija našeg zakonodavca bila da pri prvom saslušanju dâ prednost u pristupu informacijama javnom tužiocu u odnosu na odbranu i onemogućiti okrivljenog da svoj iskaz „podešava“ u skladu s dokazima kojima tužilac raspolaže. Takva zakonska odredba narušava načelo jednakosti oružja, a sporna je i sa aspekta ustavnosti. Ustav propisuje da javni tužilac mora okrivljenog u najkraćem roku da obavesti i o dokazima koji su protiv njega prikupljeni. Što kasnije dođe do ostvarivanja prava na uvid u spise predmeta, okrivljeni ima manje vremena da osmisli svoju odbranu. Formalno, javni tužilac ima obavezu da okrivljenog upozna sa spisima predmeta u roku dovoljnom za pripremanje odbrane, međutim, stvar je diskrecione ocene tužioca koliki taj rok treba da bude. Dakle, s obzirom na to da se zakonodavac odlučio da dâ prednost u pristupu informacijama javnom tužiocu pri prvom saslušanju, onda bi bar umesto „roka dovoljnog za pripremanje odbrane“ trebalo propisati tačno određen rok nakon saslušanja, u kome je javni tužilac obavezan da okrivljenom omogućiti uvid u spise predmeta. Pretpostavka je da šanse odbrane za uspeh u sporu rastu ako pravovremeno sazna za dokaze kojima javni tužilac raspolaže, pogotovo onda kada su dokazi koji potkrepljuju optužbu „klimavi“. Vešti branioci pažljivom analizom postojećih dokaza mogu uočiti protivrečnosti ili određena neslaganja među dokazima, ali ukoliko je dokazni materijal jako obiman, za tako nešto potrebno je određeno vreme. Pored toga što javni tužilac može da vrši manipulacije u pogledu vremena kada će okrivljenom omogućiti uvid u spise predmeta, pitanje je da li će se u spisima predmeta naći i prikupljeni dokazi koji idu u prilog odbrani. Stoga bi bilo pravično uspostaviti zakonsku obavezu za tužioca da i dokaze koji idu okrivljenom u prilog priloži u spise predmeta.

Kada je u pitanju obelodanjivanje dokaza u korist tužioca, odnosno upoznavanje tužioca sa materijalom i dokazima koje je okrivljeni prikupio tokom istrage, takvo nametanje „saradnje“ okrivljenog suprotno je pravu na odbranu ćutanjem, pravilu

o teretu dokazivanja i pretpostavci nevinosti. Zbog toga bi trebalo ukinuti zakonsku obavezu okrivljenog i branioca da upoznaju javnog tužioca s materijalom i dokazima koje su prikupili. Kada se ovoj obavezi doda pravilo da je okrivljeni dužan da na pripremnom ročištu predloži izvođenje svih dokaza koji su mu u tom trenutku poznati, jasno je da zakonodavac onemogućava odbranu iznenađenjem. Drugim rečima, intencija je da javnom tužiocu što ranije bude poznato na koji način okrivljeni namerava da se brani i kojim dokazima će potkrepiti svoju odbranu.

Zakonikom nisu propisane nikakve mere ukoliko okrivljeni ne izvrši svoju obavezu da upozna tužioca s prikupljenim dokazima i materijalima, a ukoliko javni tužilac ne postupa u skladu sa svojom obavezom da omogući okrivljenom uvid u spise predmeta u roku dovoljnom za pripremanje odbrane, propisane mere nisu efektivne. Dakle, pitanje je koliko će savesno i jedna i druga strana izvršiti svoje obaveze i „otkriti karte“ drugoj strani kada ih na glavnoj raspravi očekuje dokazno nadmetanje, a pravovremeno otkrivanje informacija svakako uvećava šanse za uspeh suprotne strane.

Literatura

- Bajović, V. 2013. Teret dokazivanja u krivičnom postupku. U: Ignjatović, Đ. (ur.), *Kaznena reakcija u Srbiji III deo*. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, pp. 246-264.
- Bajović, V. 2018. O položaju oštećenog u krivičnom postupku. *Pravni život*, 9, pp. 543-562.
- Brown, D. 2018. Evidence Disclosure and Discovery in Common Law Jurisdictions. *Public Law and Legal Theory Research Paper Series*, 25, pp. 1-25.
- Daggett, D. 1967. Doctrine of Discovery in Criminal Law Procedure. *North Dakota Law Review*, 43(2), pp. 333-350.
- Damaška, M. 1973. Evidentiary Barriers to Conviction and Two Models of Criminal Procedure: A Comparative Study. *University of Pennsylvania Law Review*, 121(3), pp. 506-589.
- Damaška, M. 1986. *The Faces of Justice and State Authority: a comparative approach to the legal process*. New Haven: Yale University Press.
- Damaška, M. 2007. O nekim učincima stranački oblikovanog pripremnog postupka. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb)*, 14(1), pp. 3-14.
- Goldstein, A. 1960. The State and the Accused: Balance of Advantage in Criminal Procedure. *Yale Law Journal*, 69(7), pp. 1149-1199.
- Ilić, G. et al. 2018. *Komentar Zakonika o krivičnom postupku*. Beograd: JP Službeni glasnik.
- Ivičević Karas, E. 2007. Okrivljenikovo pravo da ispituje svjedoke optužbe u stadiju istrage kao važan aspekt načela jednakosti oružja stranaka u kaznenom postupku (u povodu presude Europskog suda za ljudska prava u predmetu Kovač protiv Hrvatske). *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb)*, 14(2), pp. 673-694.
- Norton, J. 1970. Discovery in the Criminal Process. *Journal of Criminal Law and Criminology*, 61(1), pp. 11-38.
- Pajčić, M. 2009. Otkrivanje informacija i dokaza između stranaka u kaznenom postupku. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb)*, 16(1), pp. 61-98.

- Pajčić, M. 2010. Pravo okrivljenika na uvid u spis predmeta tijekom prethodnog kaznenog postupka u pravnim sustavima nekih europskih država i praksi Europskog suda za ljudska prava. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb)*, 17(1), pp. 25-52.
- Škulić, M. 2018. *Krivično procesno pravo*. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Škulić, M. & Ilić, G. 2012. *Novi Zakonik o krivičnom postupku Srbije: Reforma u stilu „jedan korak napred – dva koraka nazad“*. Beograd: Udruženje javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca Srbije.
- Trechsel, S. 2005. *Human Rights in Criminal proceedings*. Oxford University Press.
- Vasiljević, T. 1964. *Sistem krivičnog procesnog prava SFRJ*. Beograd: Naučna knjiga.
- Yaroshevsky, E. 2011. Prosecutorial Disclosure Obligations. *Hastings Law Journal*, 62(5), pp. 1321-1347.

Internet izvori

- Tintor, J. 2015. Novi ZKP - Osnovni problemi odbrane. Dostupno na: <https://blog.aks.org.rs/wp-content/uploads/2015/11/osnovni-problemi-odbrane.pdf>, (30.9.2019).

Pravni izvori

- Ustav Republike Srbije, *Službeni glasnik RS*, br. 98/2006.
- Zakonik o krivičnom postupku, *Službeni list SRJ*, br. 70/2001 i 68/2002 i *Službeni glasnik RS*, br. 58/2004, 85/2005, 115/2005, 85/2005 - dr. zakon, 49/2007, 20/2009 - dr. zakon i 72/2009.
- Zakon o kaznenom postupku Republike Hrvatske, *Narodne novine*, br. 152/2008, 76/2009, 80/2011, 121/2011, 91/2012, 143/2012, 56/2013, 145/2013, 152/2014, 70/2017, 126/2019 i 126/2019.
- Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske, *Sl. glasnik RS*, br. 53/2012, 91/2017 i 66/2018.
- Zakonik o krivičnom postupku, *Službeni glasnik RS*, br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 i 35/2019.
- Giles v. Maryland*, 386 U.S. 66 (1967).
- Brady v. Maryland*, 373 U.S. 83, 87 (1963).
- Jasper v. United Kingdom*, Application no. 27052/95, 2000, 16 February 2000.
- Edwards&Lewis v. United Kingdom*, Application no. 39647/98, 40461/98, 3 November 2004.
- Rowe&Davis v. United Kingdom*, Application no. 28901/95, 16 February 2000.
- Garcia Alva v. Germany*, Application no. 23541/94, 13 February 2001.
- Guy Jaspers v. Belgium*, Application no. 8404/78, 14 December 1981.
- Lamy v. Belgium*, Application no. 10444/83, 30 March 1989.
- Lietzow v. Germany*, Application no. 24479/94, 13 February 2001.
- Schöps v. Germany* Application no. 25116/94, 13 February 2001.

Natalija M. Živković, MA

PhD Student, Faculty of Law, University of Belgrade, Serbia

e-mail: *nataly.zivkovic@gmail.com*

DISCLOSURE OF EVIDENCE IN PRE-TRIAL PROCEEDINGS AND INVESTIGATION

Summary

Disclosure of evidence to the defendant and defense counsel during pre-trial proceedings and investigations is important for the defendant to be able to devise a defense strategy and to suggest the taking of other evidentiary actions during the investigation. In European Continental States, where an investigation is conducted by a public authority, the defendant is introduced to the evidence collected by examining the case files. In the Anglo-Saxon legal system, where there is no formal investigation, there are rules governing when a party is required to disclose evidence and other information to another party.

Serbian Criminal Procedure Code stipulates that in pre-trial proceedings and investigations the defendant can not inspect the case files before the hearing. It can be concluded that the intention of the legislator was to give priority to the public prosecutor over the defense at the first hearing and to prevent the defendant from “adjusting” his testimony in accordance with the evidence that prosecutor has. Formally, the public prosecutor has an obligation to inform the defendant of the case files within a sufficient time to prepare the defense. However, it is a matter for the prosecutor’s discretion as to how long that time limit should be. When it comes to familiarizing the prosecutor with the material and evidence gathered by the defendant in the course of the investigation, such imposition of the defendant’s “cooperation” is contrary to the right to a defense by silence, the rule on the burden of proof and the presumption of innocence.

Keywords: disclosure of evidence, access to files, investigation, defense issues.

Primljeno: 31.1.2020.

Prihvaćeno: 9.3.2020.